

PARK FONTAINAS: FYSIEKE EN SOCIALE LEEFBAARHEID

Sara Vanhoyland, Eric Reyntjens

DE ANNEESSENSWIJK

De Anneessenswijk is nog steeds een wijk met veel kenmerken van achterstelling. Wat wonen betreft, moeten mensen het meestal stellen met verouderde huurwoningen en kleine inkomens. De werkloosheidsgraad is groot evenals het vroegtijdig schoolverlaten. Door haar centrale ligging zal de wijk in de toekomst ongetwijfeld van aanzien veranderen. Geprangd tussen de ontwikkelingspolen van het Zuidstation en de Dansaertwijk zal de wijk meegezogen worden in de dynamiek om de binnenstad verder leefbaar te maken. De Anneessenswijk is nu reeds in beweging.

Het scenario dat zich heeft afgespeeld in de Dansaert-, Begijnhof- en Bijstandswijk, waar de aanblik van straten en pleinen grondig is veranderd en waar zich een nieuw publiek is komen vestigen, heeft vanuit het perspectief van sociale gerechtigheid een belangrijke schaduwzijde. Door stijgende huurprijzen werden armere bewoners gedwongen deze wijken te verlaten. Een doelstelling van de overheid is „onleefbare” wijken leefbaar te maken door nieuwe bewoners aan te trekken, door de wijk sociaal te mengen. De ervaring leert dat sociale menging steeds ten koste gaat van een arme bevolking, en wel zolang men denkt dat wijken herwaarderen en armoede bestrijden twee kanten zijn van eenzelfde medaille. Wijken concentreren armoede, maar veroorzaken ze niet. In het huidige beleid wordt de armoede dus eerder verdreven dan bestreden.

Het is nodig dat de Anneessenswijk beweegt, maar niet ten koste van de huidige bewoners. Zij hebben recht op onderwijs, werk en inkomen en ook op betaalbare huisvesting in

de wijk zelf. De Buurtwinkel doet er dus alles aan om een billijk aanbod van betaalbare en aangepaste woningen voor de huidige inwoners te vrijwaren en dit in een leefbaar kader. We streven naar een samenleving waarin sociale rechtvaardigheid en solidariteit centraal staan. Iedereen heeft recht op de stad. We zien het bovendien als een belangrijke taak om de meest kwetsbare groepen een stem te geven in het debat dat bepalend is voor de richting waarin het met hun wijk uitgaat.

Uit cijfers en statistieken van de Anneessenswijk blijkt enerzijds een gebrek aan degelijke en betaalbare woningen voor de inwoners van de wijk, maar anderzijds ook een tekort aan kwalitatieve open ruimte voor de bewoners. Twee aspecten die beide aan bod komen in het project van een vernieuwd Fontainaspark.

FONTAINASPARK

Het park Fontainas is de enige publieke groene ruimte gelegen in het hart van de Zennewijk. Het park is ontstaan op de resten van de oude Philipssite. Nadat de fabriek vertrok zijn de gebouwen leeg komen te staan en verloederde het terrein snel. Op het einde spraken de bewoners zelfs over het Sarajevopark. Na acties van bewoners heeft het stadsbestuur besloten om de site aan te pakken en dat binnen het kader van het wijkcontract „Anneessens – Fontainas” (1994-1998). Het terrein was eigendom van de Franse Gemeenschap en werd in 2001 gekocht door de stad Brussel. Er waren verschillende plannen voor het terrein, woningen, een crèche, een kuifje museum, kantoren,... Voor de bewoners was het vooral belangrijk dat er een extra groene ruimte gecreëerd werd. Uiteindelijk is alleen de crèche gebouwd en is de rest een park geworden.

Het park wordt druk gebruikt door de bewoners van de Anneessenswijk maar ook van verder komen de mensen naar het park. Elke gebruiker heeft zijn eigen redenen om naar het Fontainaspark te komen. Zo zijn er de families die naar het park komen om te ontspannen en te spelen of de jongeren die in het park rondhangen en voetbal spelen, anderen komen er om hun hond vrij te laten rondlopen. Maar je hebt er ook de regelmatige en toevallige passanten, de omwonenden van het park, de mensen zonder papieren die elkaar in het park ontmoeten, de daklozen die het park zien als hun thuis, drugsdealers en gebruikers en zij die in het park werken: de vuilnis ophaaldiensten, de tuinmannen, stadswachten,.....

Het is moeilijk om exacte aantallen te plakken op elke groep. Het publiek varieert naargelang de tijd van het jaar maar ook naargelang het moment van de dag of zelfs nacht. Maar ook het multiculturele karakter, leeftijd, geslacht,... varieert sterk naargelang het moment.

Iedereen heeft ook zijn eigen plekje in het park en men komt zelden op het terrein van de anderen. Moeders met jonge kinderen blijven in de afgesloten speeltuin voor de kleine kinderen. Jonge tieners voetballen in de agora-space aangemoedigd door groepjes supporters die tegen of op de balustrade zitten. Het grotere voetbalterrein wordt vooral gebruikt door de eigenaars van honden om er hun hond te laten rondlopen en om met elkaar te praten. Waardoor het terrein vol uitwerpselen ligt wat het niet aantrekkelijk maakt om er nog iets anders te doen. Oudere mannen zitten meestal op de bankjes langs de paden terwijl de picknick tafels ontmoetingsplek zijn voor jonge mannen en occasioneel enkele studenten die er hun boterhammen komen op eten. Dealers gebruiken het park om hun waar te verkopen en dat zorgt voor een verkeer van gebruikers die het park af en toe ook gebruiken om de drugs te consumeren.

We hebben gemerkt dat het samenleven van al deze groepen in het park soms problematisch verloopt. Voor sommigen is het park een speelplaats, voor anderen hun living, werkplaats, slaapplek,... De verschillende bezigheden respecteren niet altijd de belangrijkste functie van het park namelijk: het park als plaats van ontmoeting en ontspanning. Dit kan voor spanningen en ruzies zorgen tussen de verschillende groepen die het park bevolken. Maar ook de politie zorgt voor spanningen door af en toe met veel machtsvertoon een razzia te doen in het park.

Het park begint er ook afgeleefd uit te zien. Speeltuigen zijn kapot, zitbanken begeven het, er hangen geen netten meer in de goalen, de openbare kraan is bijna altijd kapot,...

Dit alles creëert een klimaat van onveiligheid voor de bewoners en de parkgebruikers. Met als resultaat dat sommige bewoners niet meer van het park gebruik maken of slechts op

bepaalde tijdstippen in het park komen en er voor de rest met een boog omheen te lopen.

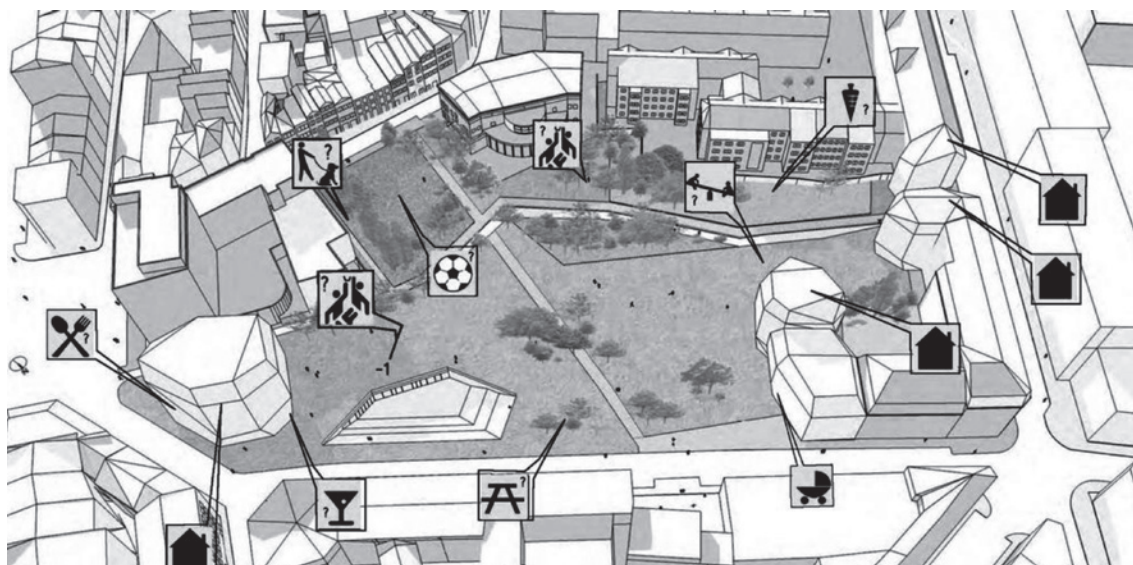
Om dit onveiligheidsgevoel te verminderen vinden we het in eerste instantie belangrijk om met deze uiteenlopende groepen te werken. Op deze manier willen we hun verwachtingen, ervaringen en hun participatiebereidheid met betrekking tot het park leren kennen. Ten tweede is het belangrijk om deze verschillende groepen met elkaar in contact brengen en een constructieve dialoog tot stand brengen. Het is hierrond dat we proberen te werken tijdens onze activiteiten in het park.

DUURZAAM WIJKCONTRACT BLOEMENHOF

Binnen het wijkcontract is er de uitwerking van een masterplan voorzien voor de site Fontainas. Het gaat niet alleen over de renovatie van het park maar over „een nieuw stedelijk kader met de oprichting van nieuwe functies in zijn onmiddellijke omgeving”. Participatie van bewoners speelt hierin een belangrijke rol.

Pool Fontainas

Het masterplan voor Fontainas bevat verschillende projecten. Het voorziet in de verwerving van de oude meubelzaak in de Artveldestraat en de afbraak van de oude sporthal in de Zespenningenstraat. Beiden gebouwen grenzen aan het park. De bedoeling is om er een open bebouwd geheel van te maken dat uitgeeft op het park. Dit willen ze doen door de bouw van 65 nieuwe woningen waarvan 40 middenklassenwoningen en 25 woningen gelijkgesteld aan sociale woningen. Daarnaast is er ook voorzien in de bouw van 2 onthaalruimtes voor kinderen, een sportzaal, een horecaruimte die uitgeeft op het park en een nieuwe toegang tot het park vanaf de Arteveldestraat. Het is de bedoeling dat het Fontainaspark een kwalitatief en duurzaam stadspark wordt, een gezellige en groene long in het midden van de stad. Het architectenbureau B612 Heeft in juni de plannen voor het park voorgesteld. Op de plannen kan je zien dat er op vier plaatsen nieuwbouwwoningen voorzien zijn en de nieuwe sporthal wordt deels onder de grond

gebouwd. De toren aan het Fontainasplein heeft na de voorstelling voor beroering gezorgd bij bewoners net zoals het gebrek aan inspraak bij de opmaak van de plannen.

Nieuwbouw versus leegstand en versus groen:

We weten en merken dat er veel leegstand is in de wijk, zowel binnen als buiten de perimeter van het wijkcontract. In de eerste plaats lijkt het ons dus noodzakelijk om hier iets aan te doen. Je slaat twee vliegen in één klap: stadskankers en hun troosteloos zicht verdwijnen, en je hebt de mogelijkheid om ze te vervangen door degelijke en betaalbare huisvesting.

Maar de stad doet nog steeds te weinig aan de leegstand. De instrumenten zijn er maar worden niet of te weinig gebruikt (openbaar beheersrecht, systemen van sociale verhuring, enz.). Deze pistes worden onderbenut. Het bestrijden van leegstand lijkt ons de beste oplossing voor meer en betaalbare woningen; zodat er niet geraakt wordt aan de schaarse beschikbare open(bare) ruimte.

Anderzijds weten we ook dat het aanpakken van leegstand een werk op lange termijn is, en de procedures traag en vaak ook duur zijn. Het is niet de meest gemakkelijke weg.

Maar de huisvestingscrisis noopt tot snel te reageren. Te veel huishoudens moeten overleven in een te kleine en ongeschikte woning (veiligheids-, comfort- en hygiëneproblemen) en het aantal wachtenden voor sociale woningen heeft in het Gewest de kaap van 40.000 bereikt.

Er moeten acties ondernomen worden en als dat in de vorm van bijkomende nieuwe woningen is, kunnen we ons daarbij neerleggen. Maar niet zonder er kanttekeningen bij te maken en enkele noodzakelijke voorwaarden te stellen.

MAATSCHAPPELIJK KWETSBARE GROEPEN EN GENTRIFICATIE

Wij vinden dat als er binnen het wijkcontract een aanbod gecreëerd wordt aan nieuwe en gerenoveerde woningen, de oorspronkelijke bewoners van de wijk hier bij prioriteit toegang toe moeten krijgen. Met voorrang voor maatschappelijk kwetsbare bewoners die het extra moeilijk hebben om een degelijke en betaalbare woning te vinden. En hier knelt het schoentje. De verhouding van 25 sociale woningen tegenover 40 middenklasse woningen weerspiegelt niet de realiteit van de wijk.

Hoe worden die 65 woningen verantwoord?

Het Basisdossier Bloemenhof – Jardin aux Fleurs voorziet in het Fontainaspark 65 nieuwe woningen. 25 daarvan zijn sociaal, de 40 andere zijn middenklasse woningen. Wetende dat er er in het project groenoppervlakte zal bijkomen, vinden we de nieuwe bebouwing geen probleem. Maar gezien het profiel van deze wijk, namelijk een groot aandeel openbare maar zeer weinig echt sociale woningen, vinden we dat het stadsbestuur niet de juiste politieke keuzes maakt. De Buurtwinkel stelt een verdeelsleutel voor van 50 sociale woningen en 15 middenklasse woningen, hetgeen evenwichtiger tegemoetkomt aan de noden van de huidige bevolking.

Besluit

Met het opbouwwerk en De Buurtwinkel ijveren we als geïntegreerde wijkwerking voor:

het beter benutten van bestaande bebouwing; het dringend opvoeren van de strijd tegen leegstand, en stimuleren van woningrenovatie

Degelijke en betaalbare woningen voor maatschappelijk kwetsbare groepen, in hun eigen wijk – geen sociale verdringing

Het behoud en de creatie van kwaliteitsvolle open (bare) ruimte in onze dichtbevolkte wijk zonder veel groen (slechts 5%) of ontspannings-plekjes

„IEDER ZIJN PLEKJE IN FONTAINAS”

Al sinds jaren stellen de verschillende verenigingen in deze wijk zich vragen over de dagdagelijkse interacties en gebeurtenissen in de wijk. Daarbij valt vooral het klimaat van onveiligheid en het moeilijke samenleven tussen de verschillende groepen op. De verschillende bewonerscomités in de wijk hebben het tegelijk ook over de segregatie tussen de verschillende groepen in de wijk, de hangjongeren en de privatisering van de publieke ruimtes. En nog steeds zijn er getuigenissen van bewoners die ons het belang aantonen om collectief te werken aan het welzijn van en in het park.

In 2007 hebben verschillende organisaties zich samen gezet om te starten met het project „Vrijdagen in het park”. De bedoeling was om elke vrijdag het park te dynamiseren door een waaier aan activiteiten aan te bieden. Deze activiteiten staan open voor iedereen. Deze samenwerking wordt elk jaar opnieuw aangegaan. In 2010 werd de werkgroep „Groene ruimtes” opgericht met de leden van de „Sociale Coördinatie van de Zenne”. De verschillende leden van de werkgroep zijn begaan met de

verschillende openbare (groene) ruimtes in de Zennewijk en meer bepaald het park Fontainas. Binnen de werkgroep wordt nagedacht over de functie van en het functioneren in openbare ruimtes, het onderhoud ervan, te ondernemen acties in de ruimtes, de rol van bewoners en andere actoren in de ruimte,...

In 2011 waren er al verschillende activiteiten en bijeenkomsten van de werkgroep „Groene ruimtes”. Zo heeft de werkgroep voor de eerste keer het feest van de burens georganiseerd in het park. En voor het eerst werd er begin april al begonnen met activiteiten in het park op vrijdag. Deze activiteiten zijn bedoeld als een voorbereiding van de zomer.

Het wijkcontract 2011-2015 werd gezien als een opportuniteit om deze dynamiek nog te versterken en te vergroten door er een meer globaal project van te maken. Er is een project ingediend binnen het sociale luik van het wijkcontract waarvan de belangrijkste drijfveer het herstellen van de sociale rol van het park is en dit door gebruik te maken van lokale initiatieven. De Buurtwinkel werd de trekker van het project ‘ieder zijn plekje in Fontainas’.

Het project groepeert initiatieven die vallen onder de noemer toegankelijkheid en samenleven in het park Fontainas. En dat door het organiseren van verschillende activiteiten in het park: vrijdagen in het park, dag van de properheid, carnaval, kerstmarkt, organisatie van bewonersinitiatieven, ...De nadruk in deze activiteiten ligt op de participatie van bewoners tijdens de verschillende stadia. De activiteiten zijn een manier om met de bewoners in contact te komen en hen te motiveren om mee te stappen in de dynamiek van het park.

De interactie met de parkgebruikers helpt ons om het dagdagelijkse leven in het park beter te begrijpen en onze activiteiten hier rond te organiseren. We willen het park dynamiseren door het contact tussen de gebruikers te stimuleren en de dialoog en begrip tussen de verschillende groepen te bevorderen.

Als laatste willen we het samenwerkingsverband versterken en uitbreiden door de verschillende actoren te motiveren om ook te investeren in het park en zijn verschillende gebruikersgroepen. De parkgebruikers zijn een zeer heterogene groep en ze zijn vaak geremd in hun handelen door een gebrekkige kennis van het Frans of Nederlands, kennis van de wetgeving, druggebruik, gebrek aan werk, een gebrek aan kennis van de eerstelijns hulp,... Door een uitgebreid samenwerkingsverband met verschillende partners kunnen we inspelen op de verschillende vragen en noden van het doelpubliek en indien nodig hen doorverwijzen naar de meest geschikte hulpverlening.

Rekening houdend met de realiteit willen we met dit project alle parkgebruikers bereiken. Dit is een zeer divers publiek dat we op een toegankelijke en aangepaste manier willen bereiken met de activiteiten. Het aantal dat we bereiken kan verschillen van activiteit.

De nadruk ligt vooral op de vrijdagen in het park waar we de hele zomer elke vrijdag aanwezig zijn met verschillende soorten activiteiten. Dit jaar ligt de nadruk vooral op sport en spel, de heraanleg van het park, de moestuin en tekenateliers die dienen als inspiratie voor de muurschildering. Belangrijk voor ons is dat de bewoners

mee een rol spelen in deze activiteiten. Ze brengen ideeën aan voor activiteiten of ze animeren een atelier tijdens de vrijdagen.

VISIE OP PARTICIPATIE

Participatie is belangrijk in elke fase van elk beslissingsproces. Omdat participatie draagvlak en betrokkenheid creëert. Maar vooral omdat mensen het recht hebben om mee na te denken en te beslissen over de inrichting en vormgeving van hun samenleving. Als we het voorbeeld nemen van de herinrichting van het Fontainaspark zien we dat participatie dode letter blijft: veel van de elementen van een ideaal participatieproces (*zie bijlage*) vinden we niet terug in het participatietraject.

In de eindfase van het ontwerpproject bewoners informeren en bevragen, is geen modelvoorbeeld van participatie, verre van. De grote lijnen waren reeds uitgestippeld en hierbij werden wijkbewoners niet betrokken. Enkel meningen en voorstellen verzamelen met betrekking tot de inplanting van banken en speeltuigen is niet voldoende.

Ook bij de manier waarop bewoners gemobiliseerd en bevroegd werden, hebben we bedenkingen. De sessies in het park zijn een eerste stap in de goede richting maar om bewoners echt te bereiken moet men nog meer uit zijn kot komen en vindplaatsgericht te werk gaan. Anders riskeert men slechts die groep te bereiken die de geijkte kanalen reeds kent om zijn stem te laten horen. Men moet langsgaan bij bestaande groepen: verenigingen waar armen het woord nemen, vrouwengroepen, alfabetiseringsgroepen, kinderwerkingen, bewonersgroepen,.. Bewoners opzoeken op plekken waar ze vaak komen: de markt, scholen, kerkdiensten en moskeeën, parken en pleinen, OCMW's, cafés,... zodat de consultatie niet beperkt blijft tot de toevallige gebruikers van het park op één moment.

Dit is uiteraard allemaal zeer tijds- en arbeidsintensief. Naast architecten, die deskundig zijn in het ontwerpen en vormgeven van een plan, is er dus nood aan procesbegeleiders, met ervaring in het opzetten van participatieve bewonersprocessen. Architecten en participatiebegeleiders kunnen hierbij zeker omplementair zijn en elkaars deskundigheid wederzijds aanvullen.

Bijlage

Participatie staat centraal in menig beleidsplan van overheden en (sociale) organisaties, maar blijft nog vaak een lege doos. Een participatieproces opzetten is tijdsintensief en mag niet vrijblijvend zijn. Er zijn verschillende elementen om tot een ideaal participatieproces te komen:

Het moet gaan over een onderwerp dat belang-rijk en relevant is voor de mensen. Het is niet zinvol om de belangrijkste beslissingen binnenskamers te nemen en mensen nog te laten discussiëren over de punten en de komma's.

Er moet sprake zijn van echte inspraak. Mensen niet de indruk geven dat hun mening ertoe doet om die vervolgens naast zich neer te leggen. De mate van inspraak moet ook duidelijk gecommuniceerd worden doorheen het proces. Dit betekent niet dat men klakkeloos al de ideeën en voorstellen van bewoners

moet overnemen want vaak is er ook geen eensgezind standpunt. Maar men moet ze wel onderzoeken en men moet terugkoppelen waarom men welke beslissing neemt.

Participatiemomenten mogen niet beperkt worden tot lange formele vergaderingen. Men moet methodieken gebruiken die verschillende competenties aanspreken.

Participatieprocessen opzetten vraagt de nodige kennis en expertise rond methodieken, procesbegeleiding, groepsdynamica, enzovoort. Hiervoor doet men best beroep op deskundige procesbegeleiders.

Participatie organiseren is arbeids- en tijdsintensief. Het zou verder moeten gaan dan een één- of tweemaalige bevraging. In de eerste plaats moet dit de vorm aannemen van een interactief proces.

Om zoveel mogelijk mensen te bereiken moet men samenwerken met verenigingen en vindplaatsgericht werken. Ook de manier van werven is van belang: persoonlijk contact geniet een voorkeur boven schriftelijke communicatie. Als je dan toch gebruik maakt van flyers en folders moeten deze duidelijk, toegankelijk en leesbaar zijn.

Bron: Analyserooster van participatieve processen Platform Participatie

